

یاخته های نو در روان شناسی

سال پنجم، شماره ۱۷، زمستان ۱۳۸۹

صفحات مقاله: ۹۷-۱۰۹

تاریخ وصول: ۱۳۸۹/۱۱/۱۷ - تاریخ پذیرش: ۱۳۹۰/۶/۲۶

مقایسه کارکرد خانواده، کیفیت زندگی، خستگی روانی و نگرانی در میان همسران کارکنان مرد اقماری و روز کار شرکت نفت

دکتر پرویز عسکری*
آزاده موسوی**

چکیده

پژوهش حاضر با هدف مطالعه و مقایسه کارکرد خانواده، کیفیت زندگی، خستگی روانی و نگرانی در میان همسران کارکنان مرد اقماری و روز کار شرکت نفت جنوب طراحی و اجرا گردید. تعداد ۱۵۰۰ نفر از کل کارمندان مرد انتخاب و از این میان ۲۰۵ نفر کارمند اقماری و ۲۰۵ نفر کارمند روز کاربه عنوان نمونه انتخاب شدند. پس از دعوت از همسرانشان و برگزاری جلسه توجیهی پرسشنامه های کارکرد خانواده FAD، کیفیت زندگی QOL، خستگی روانی BPS و نگرانی AWI را دریافت و تکمیل نمودند. نتایج نشاندهنده نمرات بالاتر در همسران کارمندان مرد روز کار نسبت به گروه همسران کارکنان اقماری مردان نظر کارکرد خانواده و کیفیت زندگی بود اما از لحاظ دو متغیر خستگی روانی و نگرانی میان دو گروه تفاوت معناداری مشاهده نشد. در تبیین تفاوت معنادار بین این دو گروه از لحاظ کارکرد خانواده و کیفیت زندگی به دلایلی همچون نظام خانواده، شیوه های سیستمی و الگوهای تبادلی بین اعضا و در تبیین عدم وجود تفاوت معنادار بین دو گروه در متغیرهای خستگی روانی و نگرانی به مولفه‌هایی همچون عوامل درونی و بیرونی و نحوه نگرش افراد به شرایط زندگی شان اشاره شده است.

واژه‌های کلیدی: کارکرد خانواده، کیفیت زندگی، خستگی روانی، نگرانی، همسر، اقماری، روز کار

* استادیار و عضو هیات علمی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد اهواز

** کارشناس ارشد رشته روان شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد اهواز (نویسنده مسئول)

مقدمه

خانواده یکی از نهادهای زیربنایی و از ساختارهای اصلی جامعه به شمار می آید که همگام با دیگر ساختارهای جامعه در راه رشد و تعالی شخصیت انسان گام برمی دارد. این نهاد مقدس طی قرون متمادی و بخصوص در چند قرن اخیر، شکل های متفاوتی را تجربه کرده و در فرهنگ های گوناگون قالب های متفاوتی را به خود گرفته است. با وجود این، خانواده در شکل های مختلف آن همواره کارکردهای مهمی را دارا بوده است. (حسینی، ۱۳۸۹)

بررسی کارکردهای خانواده از موضوعاتی است که مورد توجه صاحب نظران رشته های مختلف مانند روان شناسی، جامعه شناسی و روان درمانگری قرار گرفته، به گونه ای که برخی کارکردهای خانواده را می توان از مباحث بین رشته ای برشمرد.

سازمان بهداشت جهانی (۱۹۷۴) (کیفیت زندگی) را نه فقط با نبود بیماری، بلکه به عنوان رفاه و آسایش کامل جسمی، روانی و اجتماعی تعریف کرد. (نقل از کاسچینگ^۱ و همکاران، ۱۹۹۸)

خستگی در روانشناسی به عنوان یکی از مهم ترین و شایع ترین مسائل شناخته شده است. بسیاری از مراجعان به روان شناسان و روانپزشکان از احساس خستگی شکایت می کنند اما اغلب از سایر مفاهیم سنتی برای بیان آن استفاده می کنند. مشکل خستگی در مطالعات مختلف و متعددی با عناوین افسردگی، بی تفاوتی و یا درماندگی بررسی گردیده است. اگر چه عناصر مشترکی میان این مفاهیم وجود دارد اما خستگی ویژگی هایی دارد که باید به صورت مستقلی به آن پرداخته شود. (فارمر و ساند برگ، ۱۹۸۶)

نگرانی از جمله موضوعاتی است که سابقه طولانی در ادبیات روانشناسی دارانیست و در مواردی که از آن ذکری به میان آمده عمدتاً با واژه هایی چون اضطراب، ترس و دلهره معادل فرض شده است. در دهه اخیر در مطالعات نسبتاً گسترده ای در ارتباط با موضوع نگرانی از سوی پژوهندگان علم روانشناسی صورت گرفته و نگرانی به عنوان یکی از موضوعات مطالعاتی در حوزه روانشناسی جایگاه خاصی را پیدا نموده است. (عربپور به نقل از ایسپا، ۱۳۸۲)

ضمیری (۱۳۸۸) طی تحقیقی که از میان کارکنان شرکت نفت به عمل آورد، متوجه وجود همبستگی معنادار بین مولفه های (کیفیت زندگی و تحریک بیرونی که از خرده مقیاس های خستگی روانی است) در سطح معناداری آلفا ۱٪ شد. و همچنین متوجه وجود رابطه معنی دار بین مولفه های رضایت از زندگی کاری و پاسخ های هیجانی در سطح معناداری آلفا ۱٪ و همچنین مولفه های رضایت از زندگی کاری و ادراک فشار و زمان در سطح آلفا ۱٪ شد که در تبیین این یافته ها می توان چنین گفت: که تحریک بیرونی به این مطلب اشاره دارد که فرد در رابطه با تعمیم فعالیت های مورد علاقه خود احساس ناتوانی می کند و میزان ناآرامی و نیاز به هیجان خواهی فرد را نشان می دهد.

چی تی و یولین در پژوهشی به بررسی کارکرد خانواده، خستگی مزمن، کیفیت زندگی و عوامل مرتبط با آن (کیفیت خواب، موقعیت شغلی، متغیرهای جمعیت شناختی و...) در پرستاران نوبتکار پرداختند. نمونه شامل ۲۰۷ پرستار بود. نتایج حاکی از آن بود که کارکرد خانواده و خستگی مزمن ۳۴/۲ درصد از کیفیت زندگی پرستاران نوبتکار را پیشبینی می کند. به عبارتی دیگر کارکرد خانواده و خستگی مزمن

1. kastching

رابطه معنیداری با کیفیت زندگی دارد. (چی تی^۱ و یولین^۲، ۲۰۰۹) و وان هوک^۳ (۲۰۰۸) کیفیت زندگی، خستگی مزمن، رضایت از زندگی و فرسودگی را در شاغلین سازمان حمایت از کودکان مورد بررسی قرار داد. نمونه دربرگیرنده ۱۸۲ نفر بود. نتایج نشان داد که زنان خستگی مزمن بیشتر، کیفیت زندگی پایینتر و رضایت از زندگی کمتری رانسبت به مردان تجربه کردند. همچنین، کیفیت زندگی و رضایت از زندگی رابطه منفی معنیداری را با خستگی مزمن و فرسودگی نشان داد. پروسی و همکاران (۲۰۰۷) به بررسی عوامل مؤثر بر زندگی خانوادگی و شغلی نوبتکاران و گردآوری و تحلیل تحقیقات انجام شده در این زمینه پرداخته‌اند. نتایج حاصل از تحقیقات انجام شده بر روی نوبتکاران، نشان داد از نظر متغیرهایی مانند کیفیت زندگی، کارکرد خانواده و خستگی مزمن تفاوت معنیداری میان نوبتکاران و غیر نوبتکاران وجود دارد. شکسپیر^۴ و همکاران (۲۰۰۲) در پژوهشی کارکرد خانواده، راهکارهای مقابله‌ای و صمیمیت در کارکنان مرد نوبتکار که با شرایط پراسترس روبه‌رو میشوند را با نوبتکارانی که مشاغل عادی دارند مورد مقایسه قرار دادند. نمونه تحقیق شامل ۷۱ نفر بود. نتایج حاکی از آن بود که میان دو گروه از نظر کارکردهای خانواده، راهکارهای مقابله‌ای و صمیمیت تفاوت معنیداری وجود داشت و گروه پراسترس کاهش چشمگیری را در میزان کارکردهای خانواده و صمیمیت نشان داد. در نهایت اینکه خانواده را موسسه یا نهاد اجتماعی معرفی شده است و هرگونه آسیب به خانواده منجر به بروز آسیبهایی بسیار جدیتر به جامعه خواهد شد. برخی از موقعیتهای شغلی میتوانند خانواده و بویژه همسران را متأثر سازند. موقعیتهایی مانند نوبتکاری و یا طرحهای اقماری میتوانند خانواده را نیز درگیر سازد. از این تحقیق میتوان به عنوان وسیله‌ای برای مداخله زودهنگام بهره‌جست که در این راستا روانشناسان صنعتی با توجه به نتایج بدست آمده از پژوهش حاضر میتوانند به بینش بیشتری در زمینه کیفیت زندگی، کارکرد خانواده و خستگی مزمن در همسران کارکنان مرد طرح اقماری و روز کار شرکت نفت دست یافته و افراد در معرض خطر را شناسایی و مورد درمان قرار دهند. این پژوهش میتواند زیربنای پژوهشهای آتی در زمینه سنجش عوامل متأثر از طرح اقماری بر روی خانواده کارکنان مرد و تفاوت آنها با خانواده‌های کارکنان مرد روز کار قرار گیرد.

به دلیل اهمیت اینگونه مشاغل و بررسی تأثیرات ناشی از آن بر خانواده‌های این افراد، پژوهش حاضر در صدد بررسی این است که آیا از نظر کارکرد خانواده، کیفیت زندگی، خستگی روانی و نگرانی در میان همسران کارکنان مرد طرح اقماری و روز کار شرکت نفت تفاوت معنی دار وجود دارد؟ هدف از اجرای پژوهش حاضر بررسی وجود تفاوت معنی دار میان همسران کارمندان اقماری و روز کار از نظر کارکرد خانواده، کیفیت زندگی، خستگی روانی و نگرانی است.

1. Chi-Ti
2. Ue-Lin
3. Van Hook
4. Shakespeare

فرصیه های مورد پژوهش عبارتند از:

- ۱- بین همسران کارکنان مرد طرح اقماری و روز کار شرکت نفت از نظر کارکرد خانواده تفاوت معنی داری وجود دارد.
- ۲- بین همسران کارکنان مرد طرح اقماری و روز کار شرکت نفت از نظر کیفیت زندگی تفاوت معنی داری وجود دارد.
- ۳- بین همسران کارکنان مرد طرح اقماری و روز کار شرکت نفت از نظر خستگی روانی تفاوت معنی داری وجود دارد.
- ۴- بین همسران کارکنان مرد طرح اقماری و روز کار شرکت نفت از نظر نگرانی تفاوت معنی داری وجود دارد.

روش پژوهش

پژوهش حاضر، از نوع علی پس از وقوع است. هدف از این طرح یافتن علت های احتمالی یک الگوی رفتاری است. این روش را غالباً پس رویدادی نیز می نامند، زیرا اشاره به مواردی دارد که در آنها علت از پیش رخ داده است و مطالعه آن در حال حاضر از طریق اثری که بر متغیر دیگر گذاشته، صورت می گیرد. در علوم رفتاری به این دلیل از این طرح استفاده می شود که محقق بسیاری از روابطی را که علاقمند به مطالعه و بررسی آنها می باشد، نمی تواند کنترل و دستکاری نماید. در تحقیق حاضر، محقق به کارکرد خانواده، کیفیت زندگی، خستگی روانی و نگرانی در بین همسران کارکنان طرح اقماری و کارکنان روز کار شرکت نفت می پردازد. نمونه این تحقیق مشتمل بر ۲۱۰ نفر (۱۰۵ همسر کارکنان مرد طرح اقماری و ۱۰۵ همسر کارکنان مرد روز کار) از جامعه مذکور می باشد که برای انتخاب آنها از روش نمونه گیری تصادفی تصادفی ساده استفاده گردید.

ابزار پژوهش

در این پژوهش به منظور اندازه گیری متغیرهای مورد نظر از ابزارهای زیر استفاده شده است:

الف) پرسشنامه سنجش کارکرد خانواده FAD

ب) پرسشنامه کیفیت زندگی QOL

ج) پرسشنامه خستگی روانی BPS

د) پرسشنامه نگرانی AWI

مقیاس سنجش خانواده مدل مک مستر و به منظور توصیف ویژگی های سازمانی و ساختاری ساخته شده است. (اپشتاین، بیشاپ و بالدوین، ۱۹۸۳). مقیاس (FADI) به منظور تمیز میان خانواده های سالم و بیمار، الگوی تبدلی میان اعضا خانواده را اندازه گیری می کند. (FADI) همان آزمون سنجش خانواده است که بر اساس مدل مک مستر طراحی شده و نجاریان (۱۳۷۴) آن را ارزیابی کرده است. و دارای سه بعد (نقشها، حل مشکل و ابراز عواطف) است.

یزدانیان در پژوهشی تحت عنوان تاثیر عوامل اقتصادی اجتماعی خانواده بر سلامت روانی فرزندان

بر روی نمونه ۵۴۲ نفری ضریب همسانی درونی این پرسشنامه را با روش آلفای کرونباخ ۰/۹۲ بدست آورده است.

امینی (۱۳۷۸) در پژوهشی با عنوان (مقایسه عملکرد خانواده در دو گروه دانش آموزان دختر مستقل و وابسته) که بر روی ۱۸۰ دختر سال سوم دبیرستان منطقه ۴ شهر تهران با استفاده از نسخه ۴۱ سوالی FAD (نوروزی، ۱۳۷۷) انجام داد اعتبار این آزمون را ۰/۹۲ برآورد کرده است. در تحقیق حاضر برای تعیین پایایی پرسشنامه سنجش کارکرد خانواده از روش آلفای کرونباخ و تنصیف استفاده شد که برای کل پرسشنامه به ترتیب برابر با ۰/۹۱ و ۰/۶۴ که بیانگر ضرایب پایایی قابل قبول پرسشنامه مذکور می باشد (جدول ۱ را ملاحظه نمائید).

جدول ۱. ضرایب پایایی سنجش کارکرد خانواده در تحقیق حاضر

ضرایب پایایی		شاخص آماری مقیس
تنصیف	آلفای کرونباخ	
۰/۶۴	۰/۹۱	کل کارکرد خانواده

همانطوری که در جدول (۱) ملاحظه می شود ضرایب پایایی پرسشنامه سنجش کارکرد خانواده بین ۰/۶۴ تا ۰/۹۱ نوسان دارد.

در تحقیق حاضر، ضرایب پایایی پرسشنامه کیفیت زندگی نیز با استفاده از روش آلفای کرونباخ و تنصیف محاسبه گردید که به ترتیب برابر با ۰/۷۱ و ۰/۵۰، که به طور کلی بیانگر ضرایب پایایی قابل قبول پرسشنامه مذکور است (جدول ۲ را ملاحظه نمائید).

جدول ۲. ضرایب پایایی پرسشنامه کیفیت زندگی در تحقیق حاضر

ضرایب پایایی		شاخص آماری مقیس
تنصیف	آلفای کرونباخ	
۰/۵۱	۰/۷۱	کل پرسشنامه کیفیت زندگی

همانطوری که در جدول (۲) مشاهده می شود ضرایب پایایی پرسشنامه کیفیت زندگی بین ۰/۵۱ تا ۰/۷۱ نوسان دارد.

پایایی و روایی پرسشنامه

پایایی مقیاس BPS به دو صورت ارزیابی گردید. ابتدا انسجام داخلی آن با ضریب آلفا (KR-20) بر روی یک نمونه ۲۳۳ نفری از مردان و زنان ارزیابی شد که سطح پایایی به دست آمده ۰/۷۹ بود که رضایت بخش است سپس پایایی با روش آزمون - بازآزمون در زیر نمونه ای شامل ۲۸ مرد و ۳۴ زن که آزمون BPS را یک هفته پس از آزمون اولیه انجام دادند ارزیابی گردد و در مجموع پایایی برای هر دو جنس

۰/۸۳ به دست آمد و پایایی به دست آمده برای زنان ۰/۸۸ و برای مردان ۰/۷۴ بود. (فارمر و ساندبرگ) کاس و ودانویچ (۱۹۹۰) ضریب پایایی ۰/۸۲ را با روش آلفای کرونباخ برای آزمون استعداد خستگی به دست آوردند.

در تحقیق حاضر، ضرایب پایایی پرسشنامه خستگی روانی با استفاده از روش آلفای کرونباخ و تنصیف محاسبه گردید که به ترتیب برابر با ۰/۷۷ و ۰/۷۱ می باشد که به طور کلی بیانگر ضرایب پایایی قابل قبول پرسشنامه یاد شده است. برای تعیین اعتبار پرسشنامه خستگی روانی نمره آن را با نمره پرسشنامه فرسودگی شغلی همبسته نمودیم و مشخص گردید که رابطه مثبت معنی داری بین آنها وجود دارد ($r=0.49$ و $p<0.01$)، که بیانگر برخورداری پرسشنامه خستگی روانی از اعتبار لازم می باشد.

د) پرسشنامه نگرانی AWI

این مقیاس توسط تقوایی (۱۳۷۶) تهیه شده است. این مقیاس دارای ۲۰ سوال است که از نوع درجه بندی است و آزمودنی پس از مطالعه هر سوال پاسخ مورد نظر خود را با درج علامت ثبت می کند. عامل نخست این مقیاس نگرانی مالی است که بوسیله پرسشهای ۱-۲-۶-۱۲ سنجیده می شود. عامل دوم نگرانی افراد در رابطه با عدم اعتماد به نفس می باشد که پرسشهای ۱-۷-۴-۳ این عامل را اندازه گیری می نمایند. عامل سوم نگرانی افراد در رابطه با آینده میباشد که توسط پرسشهای ۱۲-۹-۵ سنجیده می شود. عامل چهارم نگرانی از جهت عدم اطمینان شغلی است که توسط پرسشهای پرسش شماره ۸ سنجیده می شود. عامل پنجم نگرانی از جهت روابط افراد با سایرین است که توسط پرسشهای شماره ۱۷-۱۶ سنجیده می شود. عامل ششم نگرانی های شناختی افراد است که توسط پرسشهای شماره ۱۸-۱۱-۱۴ سنجیده می شود. عامل هفتم در ارتباط با عدم ایمنی است که توسط سوال ۱۵ سنجیده می شود. سرانجام عامل هشتم نشان دهنده نگرانی افراد در ارتباط با مسائل جزئی می باشد که توسط پرسشهای ۱۹-۲۰ سنجیده می شود و شاخص کل نگرانی نمره ای است که فرد در ۲۰ سوال این مقیاس به دست آورده است. بررسی محتوایی مواد مقیاس نگرانی اهواز نشان می دهد که ماده های این مقیاس تا حد بسیار زیادی با الگوی ارائه شده توسط تالیس آیزنگ و ماتوز ۱۹۹۲ همخوانی دارد. تقوایی ۱۳۷۶ با استفاده از روش تحلیل عوامل نشان داده است. مقیاس از لحاظ اعتبار یابی نظری وضعیت رضایت بخشی دارد. همچنین تقوایی ۱۳۷۶ نشان داده است مقیاس با خرده مقیاس شکایات جسمانی همبستگی ۰/۳۳ و با خرده مقیاس مرور ذهنی پرسشنامه کنترل هیجانی همبستگی ۰/۲۴ دارد که حاکی از رضایت بخش بودن میزان همبستگی و اعتبار سازه ای این مقیاس از طریق روش ملاکی می باشد. تقوایی ۱۳۷۶ برای بررسی پایایی مقیاس آزمون مجدد استفاده کرده است که همسانی نتایج آزمون به ترتیب برابر با ($r=0.71$, $r=0.65$, $r=0.80$) بوده است.

در تحقیق حاضر، ضرایب پایایی پرسشنامه نگرانی نیز با استفاده از روش آلفای کرونباخ و تنصیف محاسبه گردید که به ترتیب برابر با ۰/۹۰ و ۰/۸۴ می باشد که به طور کلی بیانگر ضرایب پایایی مطلوب پرسشنامه یاد شده است. برای تعیین اعتبار پرسشنامه نگرانی نمره آن را با نمره سؤال ملاک همبسته نمودیم و مشخص گردید که رابطه مثبت معنی داری بین آنها وجود دارد ($r=0.46$ و $p<0.06$)، که

بیانگر برخورداری پرسشنامه نگرانی از اعتبار لازم می باشد.

روش اجرا

پس از کسب مجوزهای لازم و مشخص شدن اعضای نمونه و هماهنگی با مسئولین ذیربط و انتخاب جامعه از طریق جدول مورگان ۱۵۰۰ نفر به عنوان جامعه از دو گروه انتخاب و ۲۰۵ نفر از گروه روز کار و ۲۰۵ نفر از گروه اقماری انتخاب شدند و طبق برنامه ریزی قبلی، محقق پس از حضور اعضای نمونه و برقراری ارتباط و کاهش حساسیت آزمودنی ها راجع به پرسشنامه ها و دلایل انتخاب آنها در نمونه، توضیحات لازم از سوی محقق راجع نحوه تکمیل پرسشنامه ها ارائه گردیده و آزمودنی اقدام به تکمیل پرسشنامه ها نموده اند. از آزمودنی ها خواسته شد اگر در تکمیل پرسشنامه ها با ابهامی مواجه شده از پژوهشگر بخواهند توضیح بیشتری بدهد. در خاتمه از همکاری آزمودنی ها تقدیر و تشکر به عمل آمد. البته همه مدعوین در جلسه حاضر نشدند و در نهایت از این میان چیزی در حدود ۲۱۰ پرسشنامه به درستی و کاملاً پر شده بود و قابلیت استفاده در طرح تحقیق را داشت که ۱۰۵ پرسشنامه مربوط به گروه روز کار و ۱۰۵ پرسشنامه مربوط به گروه اقماری بود.

یافته های پژوهش

جدول ۳. میانگین و انحراف معیار نمره آزمودنی ها در متغیرهای تحقیق

متغیر	شاخص های آماری آزمودنی ها	میانگین	انحراف معیار	حداقل	حداکثر	تعداد
کارکرد خانواده	همسران کارکنان طرح اقماری	۱۳۰/۱۱	۲۲/۹۸	۴۵	۱۶۵	۱۰۰
	همسران کارکنان روز کار	۱۳۷/۳۹	۲۰/۳۹	۴۵	۱۷۴	۱۰۰
کیفیت زندگی	همسران کارکنان طرح اقماری	۷۴/۲۷	۱۵/۸۶	۳۶	۱۰۸	۱۰۰
	همسران کارکنان روز کار	۸۳/۱۳	۱۶/۱۱	۳۷	۱۱۳	۱۰۰
خستگی روانی	همسران کارکنان طرح اقماری	۱۰/۴۲	۴/۸۲	۱	۲۱	۱۰۰
	همسران کارکنان روز کار	۹/۸۴	۴/۱۳	۰	۲۱	۱۰۰
نگرانی	همسران کارکنان طرح اقماری	۲۴/۰۵	۱۱/۸۰	۰	۵۱	۱۰۰
	همسران کارکنان روز کار	۲۲/۰۲	۱۰/۵۰	۰	۵۳	۱۰۰

همان طوری که در جدول (۳) مشاهده می شود در متغیر کارکرد خانواده میانگین و انحراف معیار به ترتیب برای همسران کارکنان طرح اقماری ۱۳۰/۱۱ و ۲۲/۹۸، همسران کارکنان روز کار ۱۳۷/۳۹ و ۲۰/۳۹، در متغیر کیفیت زندگی، همسران کارکنان طرح اقماری ۷۴/۲۷ و ۱۵/۸۶، همسران کارکنان روز کار ۸۳/۱۳ و ۱۶/۱۱، در متغیر خستگی روانی، همسران کارکنان طرح اقماری ۱۰/۴۲ و ۴/۸۲، همسران کارکنان روز کار ۹/۸۴ و ۴/۱۳ و در متغیر نگرانی میانگین و انحراف معیار به ترتیب برای همسران کارکنان طرح اقماری ۲۴/۰۵ و ۱۱/۸۰ و همسران کارکنان روز کار ۲۲/۰۲ و ۱۰/۵۰ می باشد.

جدول ۴. نتایج تحلیل واریانس چند متغیری (مانوا) بر روی میانگین نمره های کارکرد خانواده، کیفیت زندگی، خستگی روانی و نگرانی همسران کارکنان طرح اقماری و کارکنان روزکار

نام آزمون	مقدار	DF فرضیه	DF خطا	F	سطح معنی داری (p)
آزمون اثر پیلاپی	۰/۰۶۵	۴	۱۹۵	۳/۴۰	۰/۰۱۰
آزمون لامبدای ویلکز	۰/۹۳۵	۴	۱۹۵	۳/۴۰	۰/۰۱۰
آزمون اثر هتلینگ	۰/۰۷۰	۴	۱۹۵	۳/۴۰	۰/۰۱۰
آزمون بزرگترین ریشه روی	۰/۰۷	۴	۱۹۵	۳/۴۰	۰/۰۱۰

همان طوری که در جدول (۴) ملاحظه می شود سطوح معنی داری همه آزمونها، بیانگر آن هستند که بین همسران کارکنان طرح اقماری و کارکنان روزکار حداقل از لحاظ یکی از متغیرهای وابسته (کارکرد خانواده، کیفیت زندگی، خستگی روانی و نگرانی) تفاوت معنی داری وجود دارد ($p < 0/010$) و $F = 3/40$ ، برای پی بردن به تفاوت، چهار تحلیل واریانس یک متغیری در متن مانوا انجام شد که در جدول (۴) ارائه شده است.

جدول ۵. نتایج تحلیل واریانس یک راهه در متن مانوا بر روی میانگین نمره های کارکرد خانواده، کیفیت زندگی، خستگی روانی و نگرانی همسران کارکنان طرح اقماری و کارکنان روزکار

متغیر	مجموع مجذورات	درجه آزادی	F	سطح معنی داری p
کارکرد خانواده	۲۶۵۳/۱۹	۱	۵/۶۲	۰/۰۱۹
کیفیت زندگی	۳۰۸۷/۹۸	۱	۱۲/۰۸	۰/۰۰۱
خستگی روانی	۱۶/۹۷	۱	۰/۸۴۰	۰/۳۶۰
نگرانی	۲۰۶/۴۱	۱	۱/۶۵	۰/۲۰۰

یافته های مربوط به فرضیه ها

نتایج به دست آمده از تحلیل واریانس عاملی فرضیه اول را مبنی بر وجود تفاوت معنادار بین همسران کارکنان اقماری و روزکار شرکت نفت در متغیر کارکرد خانواده را مورد تأیید قرار داد. بین همسران کارکنان طرح اقماری و کارکنان روزکار از لحاظ کارکرد خانواده تفاوت معنی داری وجود دارد ($p < 0/019$)، بنابراین فرضیه اول تأیید می گردد. به عبارت دیگر، با توجه به میانگین ها، همسران کارکنان روزکار نسبت به کارکنان طرح اقماری از کارکرد خانواده بالاتری (مطلوبتری) برخوردارند.

نتایج پژوهش حاضر با پژوهش های (کاسلو و همکاران، ۱۹۹۵) (والش، ۱۹۹۳) (بالارد، ۱۹۷۹) (والش. چی-تی و یو-لین، ۲۰۰۹) (پروسی و همکاران، ۲۰۰۷) (شکسپیر و همکاران، ۲۰۰۲) (دکتر غلامرضا رجبی و همکاران، ۱۳۸۷) (طاهره محمودیان و پردیس حیدری، ۱۳۸۷) (بختیاری و دیگران،

۱۳۸۲). همگرایی دارد. (سالاری، شاملو، هومن و پور شهباز، ۱۳۸۱) در پژوهشی نشان دادند که علائم افسردگی با کژ کاری خانواده ارتباط مستقیم دارد.

موسوی ۱۳۷۹ نیز در پژوهشی بر روی کودکان خانواده‌های مهاجر ایرانی و افغانی در کشور انگلستان نشان داد که عملکرد خانواده‌های پریشان‌ناکارآمدتر است. خانواده‌های افسرده از همبستگی و انعطاف پذیری کمتری برخوردار بوده و اعضاء ارتباط کمتری با یکدیگر داشتند. چی-تی و یو-لین (۲۰۰۹) در پژوهشی به بررسی کارکرد خانواده، خستگی مزمن، کیفیت زندگی و عوامل مرتبط با آن (کیفیت خواب، موقعیت شغلی، متغیرهای جمعیت شناختی و...) در پرستاران نوبتکار پرداختند. نمونه شامل ۲۰۷ پرستار بود. نتایج حاکی از آن بود که کارکرد خانواده و خستگی مزمن $34/2$ درصد از کیفیت زندگی پرستاران نوبتکار را پیشینی می‌کند. به عبارتی دیگر کارکرد خانواده و خستگی مزمن رابطه معنیداری با کیفیت زندگی دارد.

در تبیین این فرضیه می‌توان گفت (کارکرد خانواده) متغیری است که شالوده اصلی خانواده را تشکیل می‌دهد از جمله مظاهر زندگی اجتماعی انسان، وجود تعامل‌های سالم و سازنده میان اعضاء خانواده و برقرار بودن عشق و صمیمیت و همدلی بویژه در میان زوجین است. خانواده محل ارضای نیازهای مختلف جسمانی و عقلانی و عاطفی است و داشتن آگاهی از نیازهای زیستی و روانی و شناخت چگونگی ارضاء آنها و تجهیز شدن به تکنیک‌های شناخت تمایلات زیستی و روانی ضرورتی انکار ناپذیر می‌باشد. (عدالتی و رزوان، ۲۰۱۰).

برخی از موقعیتهای شغلی کارکنان می‌تواند تأثیرات بسیاری بر خانواده و بویژه همسران آنها داشته باشد. موقعیتهایی مانند نوبتکاری و یا طرحهای اقماری می‌تواند خانواده را متأثر سازد. از جمله متغیرهای مهم در این شرایط کارکرد خانواده است. کارکرد خانواده توانایی خانواده در هماهنگی با تغییرات ایجاد شده در طول حیات، حل تضادها و تعارضات، همبستگی بین اعضاء و موفقیت در الگوهای انضباطی، رعایت حد و مرز بین افراد، اجرای مقررات و اصول حاکم بر این نهاد با هدف حفاظت از کل سیستم خانواده می‌باشد (پاتریکس و همکاران، ۲۰۰۷)

همچنین بین همسران کارکنان طرح اقماری و کارکنان روزکار از لحاظ کیفیت زندگی تفاوت معنی داری مشاهده می‌شود ($F=12/08$ و $p<0/001$)، در نتیجه فرضیه دوم تأیید می‌گردد. به عبارت دیگر، با توجه به میانگین‌ها، همسران کارکنان روزکار نسبت به کارکنان طرح اقماری از کیفیت زندگی بالاتری برخوردارند.

نتایج به دست آمده از تحلیل واریانس عاملی فرضیه دوم را مبنی بر تفاوت معنادار بین همسران کارکنان طرح اقماری و روزکار شرکت نفت از لحاظ کیفیت زندگی را مورد تأیید قرار داد. به نحوی که میانگین و انحراف معیار نمرات همسران کارکنان روزکار به طرز معناداری بهتر از میانگین و انحراف معیار نمرات همسران کارکنان طرح اقماری بوده است. نتایج پژوهش حاضر با پژوهش‌های (درویش پور کاخکی ۱۳۸۳) (نجات ۱۳۸۷) (سارا فینو، ترجمه شفیع و همکاران ۱۳۸۷) (ونتی گوت، هیلدن مریک ۲۰۰۳) (ونتی گوت، لیندهولت، هنتبرگ ۲۰۰۲) (چالوک و همکاران ۲۰۰۲) (فلانگان ۱۹۸۷) (فیلیپز ۲۰۰۶) (حمیدی زاده ۱۳۸۳) و (ایوانز و کوپ ۱۹۸۹) همخوانی داشته است. در تبیین این فرضیه

میتوان گفت: تاریخچه پیدایش مفهوم کیفیت زندگی به دوران ارسطو ۳۸۵ سال قبل از میلاد مسیح بر می گردد. در آن دوران ارسطو زندگی خوب یا خوب انجام دادن کارها را به معنی شاد بودن در نظر گرفته است، لیکن در عین حال به تفاوت مفهوم شادی در افراد مختلف پرداخته است و ذکر نموده، سلامتی که باعث شادی در یک فرد بیمار می شود با ثروتی که فرد فقیر را شاد می کند یکسان نیست و به طور مشخص بیان نموده است که شادی نه تنها برای افراد مختلف معنای متفاوتی دارد بلکه برای یک فرد نیز در شرایط متفاوت معنی یکسان نخواهد داشت. به هر حال در آن زمان شادی و شادمانه زیستن معادل با آنچه که امروزه کیفیت زندگی نام دارد تلقی می شد ولی اصطلاح کیفیت زندگی تا قرن بیستم مورد استفاده قرار نگرفته بود. به مرور زمان محققان متوجه شدند که کیفیت زندگی می تواند از پیامدهای پر اهمیت در ارزیابی سلامت باشد، چنانچه تعریف سازمان بهداشت جهانی از سلامت به این نکته تاکید دارد. (نجات ۱۳۸۷)

بین همسران کارکنان طرح اقماری و کارکنان روز کار از لحاظ خستگی روانی تفاوت معنی داری مشاهده نمی شود ($F=0/840$ و $p<0/05$)، بنابراین فرضیه سوم تأیید نمی گردد. به عبارت دیگر، با توجه به میانگین ها، همسران کارکنان طرح اقماری و کارکنان روز کار از خستگی روانی تقریباً یکسانی برخوردارند.

نتایج به دست آمده از تحلیل واریانس عاملی فرضیه سوم را مبنی بر تفاوت معنادار بین همسران کارکنان طرح اقماری و کارکنان روز کار از لحاظ خستگی روانی تفاوت معنی داری مشاهده نمی شود ($F=0/84$ و $p<0/05$)، بنابراین فرضیه سوم تأیید نمی گردد. به عبارت دیگر، با توجه به میانگین ها، همسران کارکنان طرح اقماری و کارکنان روز کار از خستگی روانی تقریباً یکسانی برخوردارند. طبق نظریه افرادی چون (کورژرتو و همکاران ۱۹۹۷) (سورای و همکاران ۱۹۹۰) (کنراد ۱۹۹۷) (مان ۲۰۰۵) (فیشر ۱۹۹۳) خستگی روانی ایتمی است که بیشتر با ویژگی های شخصیتی افراد از قبیل برون گرایی و درونگرایی، کمالگرایی و سواس جبری، نوع درک فرد از موقعیت همخوانی دارد.

بین همسران کارکنان طرح اقماری و کارکنان روز کار از لحاظ نگرانی تفاوت معنی داری وجود ندارد ($F=1/65$ و $p<0/05$)، بنابراین فرضیه چهارم تأیید نمی گردد. به عبارت دیگر، با توجه به میانگین ها، همسران کارکنان طرح اقماری و کارکنان روز کار از نگرانی تقریباً یکسانی برخوردارند.

به عبارت دیگر، با توجه به میانگین ها، همسران کارکنان طرح اقماری و کارکنان روز کار از نگرانی تقریباً یکسانی برخوردارند. در تبیین این فرضیه می توان چنین بیان کرد که منابع و زمینه های احساس ناامنی و تفاوت های آن بین همسران را میتوان به تفاوت در سطح رفع نیاز های زنان مربوط دانست. کسانی که نیاز های خود را برآورده می کنند احساس ناامنی کمتری دارند. هری استک سالیوان معتقد است که قسمت اعظم رفتار های انسان برای از میان برداشتن یا سبک کردن تیدگی های او و از دو منبع سرچشمه می گیرند: نیاز های بدنی و اضطراب ناامنی اجتماعی. او معتقد است که انسان از آغاز زندگی دل واپسی را به تدریج می آموزد (رحیمی نیک، ۱۳۷۴). این نظریه می گوید که احساس ناامنی اکتسابی است و در فرایند زندگی اجتماعی آموخته می شود اما نیاز های زنان سطوح متفاوت دارد و زمینه های احساس ناامنی به نوع نیاز های برآورده نشده بستگی دارد. می توان احساس امنیت زنان را به

پیروی از مازلو: مجموعه شرایط و زمینه هایی دانست که شامل امنیت، ثبات، وابستگی، حمایت، رهایی از ترس، نگرانی و آشفتگی، نیاز به سازمان، نظم و قانون و محدودیت، داشتن حامی مقتدر و... دانست. لینگرن معتقد بود که ارضا نشدن نیاز های سطح پایین تر موجب ترس و خشم میشود و هر چه بالا تر برویم فقدان ارضای نیاز باعث اضطراب و نگرانی می شود. (رحیمی نیک، ۱۳۷۴) همچنین می توان به پیروی از کرونیخ به شرایطی اطلاق نمود که فرد نمی تواند نیاز های خود را در زمینه هایی به طور رضایت بخش تامین کند. (کرونیخ، ۱۹۵۴). به هر حال دانشمندان معتقدند که نیاز های فرد تحت تاثیر افکار، احساسات و خصوصیات فرد یا به عبارتی (خود) قرار دارد و خود هسته مرکزی است که نیاز ها و اهداف شخص پیرامون آن قرار می گیرد. پس می توان معتقد بود که میزان احساس ناامنی همسران به ادراکات و خصوصیات فردی و رفع نیاز های آنان در زمینه های مختلف بستگی دارد. در نظر مورای نیاز مفهوم فرضی است که به تبیین های مشاهده شده در رفتار های افراد کمک می کند. در واقع نیاز، حلقه واسط و پنهان بین محرک و عمل در یک شخص است. از سوی دیگر عوامل بیرونی و درونی بر رفتار تاثیر می گذارند. افراد از تعامل های خود با محیط اطراف می آموزند که چگونه کنش های خود را بهبود بخشند. آنان در انجام کنش ها به محاسبه می پردازند و ادراکشان از آینده بر رفتار آنها در زمان حال موثر است. (شولتز، ۱۳۸۴). بنابر این تفاوت زنان در احساس ناامنی به تفاوت در موقعیت ها و نیز ادراکات آنان مربوط است. دیدگاه دیگر این است که احساس ناامنی به تقسیم کار جنسیتی در جامعه بستگی دارد (ریترز، ۱۳۷۴). پس نتیجه اینکه نگرانی هم میتواند به آیتم های بیرونی و هم عوامل شخصیتی پایدار و نحوه نگرش افراد بستگی داشته باشد و در اینجا شغل همسر به عنوان یک عامل خارجی تاثیر کمتری نسبت به عامل نگرش و ویژگی شخصیتی افراد دارد.

منابع

- بارکرو فیلیپ (۱۳۸۲)، «خانواده درمانی پایه»، ترجمه محسن دهقانی و زهره دهقانی، تهران، نشر: رشد.
- بختیاری آمنه، محبی سیده فاطمه (۱۳۸۲)، «حکومت و زنان سرپرست خانوار»، نسخه شماره ۳۴، دانشگاه چمران.
- حسینی، داود (۱۳۸۹)، «کارکرد خانواده از دیدگاه روان شناسی با نگرش به منابع اسلامی»، خبرگزاری فارس: farsnews.ir
- حمیدی زاده، س، احمدی، ف، اصغری، م (۱۳۸۳)، پایانامه کارشناسی ارشد، «بررسی تاثیر آرامسازی پیشرونده عضلانی بر میزان تاثیر مشاوره با خانواده بر سبک زندگی و فشار خون زنان شهر تهران».
- درویش پور کاخکی، ع (۱۳۸۳)، «کیفیت زندگی و ابزار اندازه گیری سازمان بهداشت جهانی»، نشریه کیفیت زندگی، شماره ۲، ۲۲-۲۵.
- رجبی غلامرضا، چهاردولی حجت اله، عطاری یوسفعلی، (بهار و تابستان ۱۳۸۶)، مجله دانشگاه چمران.
- رحیمی نیک، اعظم (۱۳۷۴)، «تئوری های نیاز و انگیزش»، تهران: نشر دانشگاه آزاد اسلامی.
- ریتزر، جورج (۱۳۷۴)، «نظریه های جامعه شناسی»، محسن ثلاثی، تهران: نشر علمی.
- سارافینو، ادوارد. پ. (۱۳۸۷)، «روانشناسی رشد»، تهران: رشد، ۲۶۵-۲۶۲.
- سالاری، راضیه السادات و شاملو، سعید و هومن، حیدرعلی و پورشهbaz، عباس (۱۳۸۱)، «مقایسه کارکرد خانواده در نوجوانان افسرده و بهنجار»، تهران: اولین کنگره سراسری روان شناسی ایران.
- سایت مرکز امور زنان نهاد ریاست جمهوری www.Women.Or:
- شاملو، سعید (۱۳۸۲)، «مکتب ها و نظریه ها در روانشناسی شخصیت»، تهران: انتشارات رشد.
- شولتز، دوان و شولتز، سیدنی الن (۱۹۹۸)، «نظریه های شخصیت»، سید محمدی، یحیی (۱۳۸۴)، تهران: نشر ویرایش، چاپ هفتم، ویرایش سوم.
- ضمیری، نسرین (۱۳۸۸)، پایانامه کارشناسی ارشد «بررسی رابطه ویژگیهای شخصیتی و کیفیت زندگی کاری با احساس خستگی در کارکنان شرکت ملی مناطق نفتخیز جنوب».
- عالم زاده، هادی و فریبا کاظم نیا، کارکرد کنیزان در خانواده از طاهریان تا مغول، نشریه زن و فرهنگ (پژوهش زنان)، دوره ۱، شماره ۱.
- عربپور به نقل از: «مرکز افکار سنجی دانشجویان (۱۳۸۲)، بررسی میزان احساس امنیت اجتماعی از دیدگاه شهروندان تهرانی»، ایسپا.
- محمودیان، طاهره و حیدری، پردیس (۱۳۸۷)، «بررسی و مقایسه عملکرد خانواده های عادی و خانواده های متقاضی طلاق»، زن و مطالعات خانواده، سال اول، شماره اول، پائیز، ۱۸۵-۱۵۷.
- موسوی، اشرف السادات (۱۳۷۹)، «تأثیر عملکرد نظام خانواده بر بهداشت روانی اعضای خانواده»، مجله اندیشه و رفتار، سال ۶، شماره های ۲۲ و ۲۳، صص ۸۷-۹۶.
- نجات، حمید (۱۳۸۵)، «بررسی تاثیر آموزش مهارت های زندگی بر میزان صمیمیت زوجین»، چکیده مقالات دومین کنگره سراسری آسیب شناسی خانواده در ایران. تهران: دانشگاه شهید بهشتی، پژوهشکده خانواده.

- Chi Ti,C and Ue Lin, C. (2009). An Exploration of Quality of Life and Related Factors among Female Flight Attendants. *Journal of Nursing Research*, 17 (3): 212-220.
- Conrad, P. (1997). It's boring: notes on the meanings of boredom in every day life. *Qualitative sociology*, 20, 465- 475.
- David Evans·Wendy Cope(1981),Quality of Life Questionnaire QLQ TM Farmer, & Sundberg N. D. (1986). Boredom proneness. The Developmentand Correlates of a New Scale. *Journal of personality Assessment*, 4, 17-18.
- Fisher, C. (1993). Boredom at work: A neglected concept. *Human Relations*, 46, 395-417.
- Kaliterna Lipovcan, L. J., Prizmic Larsen, Z., and Zganec, N. (2004). Quality of life, life satisfaction and happiness in shift- and non-shiftworkers. *Revista de Saude Publica*, 38: 155 – 174
- kastching Heiz; freeman, Hung, satorius, Norman. (1998). Quality of life in mental disorder. *John wiley*, 70-80.
- Mann, S. (2007). The boredom boom.On why boredom at work is no longer restricted to "boring" jobs. *Washington Post*, 20, 90- 93.
- Ma, J.L., Wong, T. K., and Lau, Y. K. (2010). Sex Differences in Perceived Family Functioning and Family Resources in Hong Kong Families: Implications for Social Work Practice. and Policy Review *Asian Social Work* .
- Patrick, S., Sells, J. N., Giordano, F. G. and Tollerud, T.R. (2007). Intimacy, Differentiation, and Personality Variables as Predictors of Marital Satisfaction. *The Family Journal*, 15; 359- 367.
- Perrucci, R., MacDermid, S., King, E., Tang, C. Y., Brimeyer, T., Ramadoss, K., Jane Kiser, S. and Swanberg, J. (2007). The Significance of Shift Work: Current Status and Future Directions. *Journal of Family and Economic Issues*, 28 (4): 600-617.
- S. J., & Vodanovich, S. J. & Callender, Kass, A. (2001). State-Trait boredom: to absenteeism, Tenure, and job- satisfaction. *Journal of business and psychology*, 16, 317-325.
- Shakespeare-Finch, J., Smith, S., and Obst, P. (2002). Trauma, coping resources, and family functioning in emergency services personnel: A comparative study. *Journal of work & stress Work & Stress*, 16 (3): 275 – 282.
- Van Hook, M. P. (2008). Quality of life and compassion satisfaction/fatigue and burnout in child welfare workers: a study of the child welfare workers in community based care organizations in Central Florida, University of Central Florida, NACSW Con vention ventegod, s. (1995). Quality of lile in Denmark; results fram a Population Survey. *Forskningscntrets forlag, Copenhagen.(Danish)*.
- Ventegodt J. (2003). Measurement of the quality of life I. A methodological Framework. *theScientifw orldJOURJ fAL* 3, 950-961.
- Walsh, Ph.D ·Particia E. (2000). "Family functioning among separated and divorced families". Virginia Commonwealth University, 181 pages.